

Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding – M. de Winter (2017)

Voorwoord

Relatie tussen opvoeding en de manier waarop het er in de wereld aan toe gaat werkt 2 kanten op: als kinderen vanaf hun jeugd meekrijgen dat het goed en normaal is om er bij het minste of geringste op los te slaan, dan zullen ze als volwassenen hoogstwaarschijnlijk niet erg gediend zijn van het poldermodel. En wie opgroeit in een samenleving of buurt waarin het recht van de sterkste heerst, loopt een flinke kans om van zijn ouders te leren dat praten weinig helpt. Tegenwoordig is de opvoeding niet meer collectief, maar individueel. Ook lijkt het een soort gedragstherapie te zijn geworden. Veel ouders, docenten, politici, en tv-programmamakers lijken te denken dat de opvoeding is geslaagd als er zich geen serieuze problemen hebben voorgedaan. Maar volgens de winter moet het kind ook gevormd worden → leren begrijpen en internaliseren van democratisch burgerschap, humaniteit en vrijheid.

H.1 De politiek als supernanny

1.1 Opvoeding als gedragstherapie

Spanningen die er heersen tussen vrijheid en dwang:

- Kinderen zijn vooral geneigd te doen wat ze leuk vinden en dat is voor opvoeders niet altijd de meest wenselijke route → je kunt een kind niks bijbrengen zonder het zo nu en dan te dwarsbomen (Savater, 2001). Omgekeerd willen opvoeders soms dingen van kinderen die te veel gevraagd zijn, bv wanneer ze hun eigen verwachtingspatroon laten domineren over de reële mogelijkheden van het kind.
- Spanning tussen vrijheid en binding. Kinderen hebben de behoefte om in vrijheid met van alles en nog wat te experimenteren, terwijl volwassenen die experimenteerruimte willen begrenzen om te zorgen dat kinderen niet in angstige en onveilige situaties belanden.
- Spanning tussen ideaal en werkelijkheid. Mensen die opvoeden, moeten voortdurend de balans zoeken tussen de mogelijkheden en behoeften van het kind en de vereisten voor de toekomst → te veel focus op toekomst = te grote druk voor kind, te weinig focus lokt te weinig uitdaging uit om de wereld te verkennen.
- Spanning tussen belang van cultuuroverdracht en cultuurvernieuwing. Kinderen moeten worden ingeleid in de bestaande cultuur, maar anderzijds moeten ze ook de kans krijgen om zich te ontwikkelen tot kritische burgers die met elkaar hun leven en toekomst vormgeven.

Succesvolle opvoeding lijkt te zijn gelijkgesteld aan gedragsregulering, maar gaat niet meer over fundamentele en normatieve kwesties (zie je bv niet terug in die supernanny programma's). Veel van de problemen die wij tegenwoordig individuele gedragsstoornissen noemen (middelengebruik, depressies, criminaliteit, aandachtsproblemen) hebben een belangrijke culturele en collectieve component → hebben te maken met de manier waarop het leven van opgroeiende kinderen in de moderne samenleving is georganiseerd, hoe gezinnen en sociale netwerken daarin functioneren, hoe jeugd- en onderwijsbeleid is vormgegeven, en meer in het algemeen: met de aard van de pedagogische cultuur in samenleving en politiek → interventies berusten vaak op een versimpelde, gefragmenteerde analyse van het betreffende probleem → grotere oorzaken lijken onaangeroerd. Effective parenting = Instructie hoe je ongewenst gedrag kunt vervangen door gewenst gedrag.

1.2 Versimpeling en polarisatie

De politiek houdt zich vooral met 2 onderling verweven opvoedingsthema's bezig: incompetente ouders en ongehoorzame jeugd. Het publieke en politieke debat over opvoeding is de afgelopen jaren sterk gepolariseerd, wordt steeds radicaler. Normatieve clash tussen over wanneer en met welke criteria er tot dwangmaatregelen kan worden overgegaan. Is aan ene kant wel goed → voeren van scherp debat over urgente maatschappelijke kwesties draagt vaak meer bij aan oplossingen dan het verdoezelen van de problemen. Polarisation brengt echter ook ernstige risico's met zich mee:

- Het belangrijkste gevaar is dat polarisatie groepen tegen elkaar opzet.
- De kwaliteit van argumenten raakt vaak ondergeschikt aan het beoogde doel, namelijk het domineren en zo veel mogelijk schaden van de tegenpartij

1.3 Isaiah Berlin en de twee opvattingen van vrijheid

Isaiah Berlin (politiek filosoof) ontwikkelde een theorie over vrijheid die wat De Winter betreft voor de socialisatie van de jeugd een grote relevantie bezit. Zijn uitgangspunt is de waarde van pluraliteit. Vanuit de overtuiging dat er niet zoiets bestaat als 1 allesomvattende waarheid, vindt hij het van groot belang dat er in samenlevingen voldoende ruimte bestaat om verschillende legitieme waarden tegen elkaar af te wegen. Het begrip van vrijheid is namelijk in de loop van de geschiedenis op alle mogelijke manieren misbruikt. Hij maakt een onderscheid tussen negatieve en positieve vrijheid (die met elkaar kunnen botsen (emancipatiedilemma)). Vanuit Berlins perspectief valt op dat hedendaagse politieke en maatschappelijke opvoedingsdebatten vrijwel uitsluitend over de negatieve vrijheidsruimte blijken te gaan. In het onderwijs wordt er wel aandacht besteed aan positieve vrijheid → bevorderen actief burgerschap en sociale cohesie → democratisch burgerschap. Negatieve vrijheid = Gaat over de vraag wat de ruimte voor individuen of groepen is om - niet belemmerd door anderen - te doen wat ze zelf willen (bv hoe sterker het individu beschermd is tegen staatstinvloeden, hoe groter de negatieve vrijheid)

Positieve vrijheid = Gaat over de behoefte van mensen om hun eigen leven een bepaalde inhoud en richting te geven, zelfstandig of samen met anderen in een gemeenschap of samenleving.

1.4 Bevrijding van het opvoedingsdebat

In elk hedendaagse theorie over opvoeding en ontwikkeling speelt de balans tussen stellen van grenzen en geven van ruimte een belangrijke rol. Opvoeding die wordt gedomineerd door begrenzing en waarin kinderen weinig ondersteuning en ontwikkelingsruimte krijgen, levert weliswaar gehoorzaamheid op, maar meestal weinig autonomie en kritisch sociaal engagement. Maar als er in opvoeding veel ruimte wordt geboden maar weinig grenzen worden gesteld, dan leren kinderen daardoor zichzelf als het centrum van de wereld te zien en weinig rekening te houden met anderen. Jeugdbeleid dat uitsluitend over begrenzing gaat, is dus in pedagogische zin zeer eenzijdig. Een maatschappelijk opvoedingsklimaat dat veel belang hecht aan en ruimte schept voor actieve democratische participatie van kinderen en jongeren draagt bij aan de invulling van positieve vrijheid zonder deze voor te schrijven. Jeugdigen leren zo om zelf vorm te geven aan identiteit en om zélf in grote mate invloed uit te oefenen op hun eigen manier van samenleven. Als dat eenmaal de pedagogische norm is, dan zal de maatschappelijke behoefte om de negatieve vrijheid te beperken vanzelf afnemen. Hoe sterker de verwaarlozing van positieve vrijheid, des te meer zullen jongeren de neiging hebben hun negatieve vrijheid te willen maximaliseren. We moeten veel meer met kinderen en jongen spreken over hun idealen, over hun identiteit, over de manier waarop zij de samenleving ervaren en haar zouden willen veranderen. Over positieve vrijheid kortom.